

Pojem a konstruované „pojaté“

Rádl (v Patočkově vstřícné interpretaci) mluví „o tom, že moderní filosofie nepochopila morální svět, poněvadž zavedla vládu konstruovaných pojmů, jimiž skutečnosti možno ovládat, ale nikoli pochopit, porozumět jim“ (Věčnost a dějinnost, 2007, str. 14–15). Tak by se zdálo, že etymologické konotace slova „pojem“ (už latinské „conceptus“!) jako by nedovolovaly reinterpretovat příslušný význam tak, aby tam to „násilnictví“ (onoho „uchopování“ a „držení“ atd.) bylo oslabeno, případně aby tam už vůbec nebylo bráno vážně (ostatně docela obdobně, jako nadále mluvíme o východu nebo západu slunce, ačkoli jsme už dávno opustili geocentrismus). Chybou je ovšem zaměňování pojmů samých a jejich „pojatého“ (latinské „conceptum“, v mužském rodě „conceptus“); a další chybou je nerozlišování „pojatého“ a „míněného“. Mám za to, že je třeba trvat na tom, že pojem nemá žádnou samostatnost a svébytnost, ale že je určitou součástí myšlenkového aktu (řečeno s Brentanem: je jeho inherentní součástí, něčím jako malým programkem, ovlivňujícím příslušný myšlenkový, tedy intencionální akt). Proto o něm nelze mnoho říci, neboť je zvnějšku nepřístupný, tj. na pojem lze usuzovat, ale nelze jej přímo „nahlížet“. Naproti tomu lze nahlížet to, co je tím pojmem „pojato“, tedy „to pojaté“, neboť to je něco myšlenkově vytvořeného, modelovaného, konstruovaného (a v některých případech lze v tom dotvořování a dokonstruovávání pokračovat tak, že se ustaví a buduje jakoby zvláštní disciplína – např. trigonometrie, později analytická geometrie). Jisté problémy nastávají tam, kde u pouhých konstrukcí nezůstane, ale kde s jejich pomocí a jejich prostřednictvím míříme dál na co si skutečného (podle Rádla to pak vypadá, jako že „vykrajujeme“ z chaosu informací o okolních skutečnostech nějaké jakoby samostatné „předměty“ a považujeme je – právem či neprávem – za skutečnosti. A právě v takovýchto případech nelze uplatňovat onen spoluvýznam slov pojímání, pojem atd., který znamená uchopování, zmocňování se, násilného ovládnutí apod.

(Písek, 120330-1.)